

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuissimè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1646

De Oratione Dominica, & alijs vsque ad factam Communionem. X.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40214

manus pedem Calicis, *Carim. Episc. lib. 1. cap. 9.* & habet mysterium, de quo infra in expositione mystica Missæ. n. *Cum incipit, Pater noster.*] Facta genuflexione, Diaconus vadit post Celebrantem. quod docetur etiam à *Durando loc. citato.* Regula verò est, quòd Diaconus (non alij) cum Celebrante genuflectente genuflectat, si solus eidem assistit.

De Oratione Dominica, & alijs vsque ad factam
Communionem. X.

1 Celebrans, cooperto Calice, adoratoq; Sacramento, erigit se; & manibus extensis hinc inde super Altare intra Corporale positus, dicit intelligibili voce, ° Per omnia secula seculorum. & cum dicit, p Oremus, iungit manus, caput Sacramento inclinans. Cum incipit a Pater noster, extendit manus, & stans oculis ad Sacramentum intentis, prosequitur vsque ad finem. Responso à ministro, 1 Sed libera nos à malo, & à Celebrante submissa voce, Amen, manu dextra, pollice & indice non disiunctis, Patenam aliquantulum purificatorio extergens, eam accipit inter indicem & medium digitos, quam tenens super Altare erectam, sinistra super Corporale posita, dicit secretò, 1 Libera nos quæsumus, &c.

o Per omnia secula seculorum.] Cur manibus extensis super Altare, & voce intelligibili, ijdem videndi sunt qui supra in simili casu initio Præfationis, & præsertim *Innoc. III. lib. 5. cap. 12.* ut populus nimirum ratificet, quæ secretò peracta sunt, cum verbo Amen. Idem habetur in *Liturgia S. Petri.*

p Oremus.] Sicut ad Oremus caput inclinatur, ita erigit illud statim ad Præceptis salutaribus, &c. quod dicit manibus iunctis, quas deinde extendit ad Pater noster. Præfatio, Præceptis salutaribus, &c. vetustior est quàm plerique arbitrantur, *Ordo Roman. Alcuin. meminit & Amal. lib. 3. cap. 20.* Tribuitur sancto Gregorio à *Radul. Propos. 23.* sed videtur esse S. Cypriani *Tract. de Oratione Dominica,* apud *Duran. lib. 2. cap. 47.* & additur tãquam præludium Orationis Domini, quia sola à Deo fuit formata, *Odo Camerac.*

q Pater noster.] Oratio Dominica ab Apostolis ipsis usurpata fuit in Missa, secundum omnes; nec Missa, ut dictum est supra ex *Gregorio lib. 7. Epist. 63.* constabat alijs partibus quàm Consecratione & Oratione Dominica. *Hier. lib. 3. aduers. Pelag.* scribit, Christum Dominum docuisse Apostolos, ut quotidie in Corporis eius Sacrificio credentes audeant loqui, Pater noster, &c.

Cum ergo à *Rupert. lib. 2. cap. 15.* dicitur auctor S. Gregorius, intellige, vel eum restituisse Missæ, vel determinasse tempus ante Sacramenti sumptionem; nam S. Ambrosius eam recitari post Canonem testatur *lib. 5. de Sacrament. cap. 4.* & *August. de se factetur idem Sermon in Vigilia Pasche:* fortè S. Gregorius hoc idem sanciuit, vel statuit, quòd à solo diceretur Sacerdote, non à populo, ut Græcos mos

mos erat, & indicatur in *Liturgia sancti Petri Graca*. Vide eundem *Gregor. lib. 7. Epist. 63.*

Alta voce dicitur, ex *Liturgia sancti Petri citata*; tum quia communis Oratio est, vt ex *Cypriano Sermone 6.* notat *Amalar. cap. 9.* tum quia hac ratione populus eam discere potest, ex *Augustino Epistola 42. inter 50.* tum quia sumpta est de Euangelio, *Durandus lib. 1. cap. 47.* & dum Sacerdos eam dicit, extendit manus, *idem ibid.*

An verò sit extra Canonem? concedit *Alcuin. cum Amalario locis citatis*, & aperte id sentit *S. Gregor. Epist. 63.* dum post Canonem vult eam recitari: sed & in *Parasceue* dicitur, quãdo Canon omittitur; ergo non est de Canone. Oppositum docet *Innoc. III. lib. 5. cap. 17.* qui vult eandem esse finem Canonis. *Bellarmin. lib. 2. cap. 26.* & *Azor. lib. 10. cap. 37. quæst. 9.* sentiunt cum *Alcuino*.

1 *Sed liberanos à malo.* J Clerum respondere hoc solitum esse, testatur *Durand. cap. 49.* & Sacerdotem item secretò subdere, *Amen.* Dicitur autem secretò, ad significandum, quòd nos latet, an exaudiamur in Oratione Dominica data nobis à Christo; & Deus hoc vult latere, ne torpeamus, *Rub. lib. 2. cap. 69.* Malè quidam dicunt etiam secretò, *Sed libera, &c.* quòd à ministro tantùm dici debet: & eam mysticam rationè affert hoc loco *Angelus Contus de Mysterijs Missæ p. 5. cap. 1.* quòd nimirum tacet hæc verba Sacerdos, in quibus petimus liberari à malo culpæ præsentis; sicut in

præcedentibus postulamus à præteritis & à futuris liberari: ne videatur, inquit, Sacerdos tunc tēporis esse reus peccati mortalis. Eadem verò dicit populus conuenientiùs; cui deinde Sacerdos benè precatur, dum secretò subdit, *Amen.* Sed idem Sacerdos statim sibi quoque optat, & petit liberari à præteritis, præsentibus & futuris ea prece, *Libera nos, &c.* Dicit ille: Secretò cōuenit, non publicè, hoc petere Sacerdotem. Valeat, mystica est ratio.

[*Libera nos quæsumus.*] Habet *Ordo Romanus.* Volunt aliqui additum esse à sancto Gregorio cum præfatione prædicta, innuit *Radulph. loco citat.* expressè docet *Gemma lib. 1. cap. 90.*

Quæritur autem: Cur hoc loco solus Andreas cum Petro & Paulo nominatur? at quis nesciat, sanctum Gregorium erga hunc Apostolum pensiosem fuisse, cuius nomine ædificauit monasterium ad Cluium Sauri? frater Petri est priùs vocatus, in Cruce cum Petro & Christo obijt. Habetur hæc Oratio in *Liturgia S. Petri*; sed nomina Petri & Pauli fuere addita post mortem eorumdem, nomen Andree non est cum ijs; & licet habeatur in Ambrosiano ritu, quia tamen ibidem est etiam Ambrosij nomen, à recentioribus vtrumque additum fuisse patet. In *Missali M.S. de Vrbe antiquissimo*, tribus Apostolis, Petro, Paulo, Andree, quartum legi additum Bartholomæum. Est textus verè singularis, sed monasticus, non Romanus, quòd tamen adnotare volui in gratiam S. Apostoli mei.

2 *Antequam Celebrans dicat, Da propitius pacem, eleuat manu dextra Patenam de Altari, & seipsum cum ea signat à fronte ad pectus, dicens, Da propitius pacem in diebus nostris. Cum signat se, manum sinistram ponit infra pectus; deinde Patenam ipsam osculatur, & profe-*

prosequens, ut ope misericordie tue, &c. submittit Patenam Hostie, quam indice sinistro accommodat super Patenam, discooperit Calicem, & genuflexus Sacramentum adorat: tum se erigens, accipit Hostiam inter pollicem & indicem dextrae manus, & cum illis, ac pollice & indice sinistrae manus eam super Calicem tenens, ^x reuerenter frangit per medium, dicens, Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum; & mediam partem, quam inter pollicem & indicem dextrae manus tenet, ponit super Patenam; de alia media, quam sinistra manu tenet, ^y frangit cum pollice & indice dextrae manus particulam, prosequens, Qui tecum uiuit, & regnat: & eam inter ipsos dextrae manus pollicem & indicem retinens, partem maiorem, quam sinistra tenet, adiungit media super Patenam posita, interim dicens, In unitate Spiritus sancti Deus: & particulam Hostie, quam in dextra manu retinuit, tenens super Calicem, quem sinistra per nodum infra cuppam retinet, intelligibili uoce dicit, Per omnia saecula saeculorum. R. Amen. & cum ipsa particula signans ^z ter à labio ad labium Calicis, dicit, ^a Pax Domini sit semper uobiscum. Responso per ministrum, Et cum spiritu tuo, particulam, quam dextra manu tenet, immittit in Calicem, dicens secreto, ^b Hac commixtio & consecratio Corporis, &c. deinde pollices & indices super Calicem aliquantulum tergit & iungit, Calicem palla cooperit, & genuflexus Sacramentum adorat, surgit, & stans iunctis manibus ante pectus, capite inclinato uersus Sacramentum, dicit intelligibili uoce, ^c Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & dextra percutiens sibi pectus, sinistra super Corporale posita, dicit, miserere nobis; & deinde non iungit manus, sed iterum percutit sibi pectus, cum dicit secundo, miserere nobis, quod & tertio facit, cum dicit, dona nobis pacem.

^t Scipsum cum ea signat.] Signabant faciem tantum cum Patena signo Crucis, ait Innocentius III. lib. 6. cap. 1. alij signabant se, ait Durand. cap. 50. & hic ritus est congruentior, à fronte ad pectus, signoque Crucis integro, ut declarauit sacra Rituum Congregatio die 13. Martij 1627.

^u Patenam ipsam osculatur.] Ita Ordo Romanus, ad ea tamen uerba, Da propitium pacem, quasi per osculum

huiusmodi pax à Deo petatur, ut ex uerbis patet.

^x Reuerenter frangit.] Habet Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierach. & ex latere dextro, Microl. cap. 17. & ad ea, Per eundem Dominum nostrum, ut in hac Rubrica, frangit autem super Calicem, ex Radulph. 23. ad cautelam, inquit Hugo Victorin. de Spec. obseru. Miss. lib. 2. cap. 39. & incipit à superiori parte Hostiae, sicuti signum

fignum Crucis incipit fieri ab eadem superiori parte.

y *Frangit particulam.*] Tradit *Microl. cap. 17.* Sed quæritur, vnde præcidenda sit hæc particula, à parte superiori, an ab inferiori dimidiatæ iam Hostiæ? ex *Durando cap. 51. num. 7.* conijcio, quod à parte superiori: *Ex præmissarum duarum partium*, ait, in *Patena coniunctione*, post totam fractionem duo resultant quasi cornua in modum *Lune*, & illa versus *Calicem*; ergo de superiori parte fuit præcisa. Accedit expositio mystica *Sergij Papæ cap. Triforme. de Consecr. Distinct. 2.* qui in oblata in *Calicem missa*, corpus Christi, quod resurrexit, designari docet; ergo in parte oblatæ superiori & nobiliori est designanda: in parte comesta, Christum ambulans super terram; & est pars deposita cum dextra manu: in parte altera, quæ referuabatur, ad finem mundi in sepulchris membra Christi quiescentia. Hæc ille. Docent denique apertè, à summo Hostiæ præcidendam eam esse, *Crassus lib. 2. cap. 4.* & *Petrus Ruiz in suo Cerimoniali.* Sed ex *Ordine Romano* præcidi debet de imo Hostiæ. *Qui*, Pontifex, de ipsa sancta (in duas partes iam diuisa) quam momorderat (sumendo superiorem partem) ponit in *Calicem*, id est, partem inferiorem Hostiæ, faciens *Crucem ter*, dicendo: *Fiat commixtio*, &c. Hæc ibi.

z *Ter à labio.*] De trina Cruce, & cum verbis *Pax Domini*, mentio

expressa habetur apud *Microl. cap. 17.*

a *Pax Domini*, &c.] Pacis annuntiatio indicatur à *Dionys. cap. 3. Eccles. Hierar. & à sancto Clemēte lib. 8. Constitut. Apost. cap. 18.* cui omnis populus respondebat, *Et cum spiritu tuo.* *Ambrosio* tribuit *Hugo Viet. de Offic. Eccles. lib. 2. cap. 11.* *Innocentio I. Gemma lib. 1. cap. 90.* *Rabanus autem lib. 1. in Additione* tradit, cum particula tangi quatuor latera *Calicis*; sed vsus obtinuit, quod à labio ad labium fiant *Cruces sine tactu.*

b *Hæc commixtio.*] Habetur in *Ordine Romano*, & *Microl. cap. 18. & 23.*

c *Agnus Dei.*] Dicitur in *Liturgia sancti Petri cit.* eandemque in *Missâ* post *Defunctorum* memoriam precationem haurit *Duran. lib. 2. cap. 53. ex Concil. Nicæno.* Fortasse statuit *Sergius*, quem omnes faciunt auctorem; vt, sicuti in *Liturgia sancti Petri* semel dicebatur, ita deinde ter diceretur, vel, vt à *Clero & populo* cantaretur, vt ait *Baron. anno 701.* putat *Iuo Carnot. Sermone de Conuen. noui & veteris Sacrificij*, propter trinam portionem Hostiæ, ter dici.

In fine dicebatur ter, *Miserere nobis*, vt hodie quoque in *Ecclesia S. Ioannis Lateranensis Romæ*, ex *Albert. de Offic. Missæ*; & *Durandus testatur cap. 52.* postea verò, ex *Innocen. III. lib. 6. cap. 4.* irruentibus varijs persecutionibus cœpit vbique ferè dici ter, *Dona nobis pacem.* quod tamen *Ang. Rocca lib. 1. de Campan. cap. 18.* tribuit *Ioanni XXII.*

3 *Tunc manibus iunctis super Altare positus, oculisq; ad Sacramentum intentis, inclinatus dicit secreto, d Domine Iesu Christe, &c. Qua Oratione finita, si est e daturus pacem, osculatur Altare in medio, & instrumentum pacis ei porrectum à ministro iuxta ipsum ad dextram,*

X

hoc

hoc est, in cornu Epistolæ genuflexo, & dicit, ^f Pax tecum. Minister respondet, Et cum spiritu tuo. Si non adsit, qui huiusmodi instrumento pacem recipiat à Celebrante, pax non datur, etiam si illius datio Missæ conueniat: nec osculatur Altare, sed dicta præmissa Oratione, statim subiungit alias Orationes, ut in Ordine Missæ.

d Domine Iesu Christe.] Hæc Oratio pro pace non est apud antiquos. Durand. eam obiter indicat cap. 53. sed habetur in Missali M. S. Vaticano vol. 4743. cum duabus sequentibus.

e Daturus pacem, osculatur, &c.] Refert Durand. ibid. de quibusdam, alijs osculantibus Hostiam, alijs Calicem, alijs Altare, quasi à Christo pacem alijs dandam accipiant prius, & per pacem fiat præparatio ad Communionem & susceptionem Sacramenti unitatis & pacis, ex S. Thom. 3. par. quest. 83. artic. 4. in corp. quod indicat etiam Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierarch.

Tabellam verò sacram ad osculum pacis asserit ita dictam, & inductam in usum Baron. anno 45. num. 26. tamquam cautelam contra fraudes, quæ arte diaboli inter se inuicem osculantes irreperant. Per osculum autem datur pax, ex instituto Apostolico; vnde Paul. Rom. 16. 1. Corinth. 16. Salutate vos inuicem in osculo sancto. Verùm hoc loco dari pacem, quamuis Berno de Offic. Missæ cap. 25 Decreto S. Leonis II. factum esse censet; tamen alij numero plures Innocentio I. id tribuunt, ex Epistola 1. eiusdem cap. 1. ad Decetium, de Consecrat. Distinct. 2.

Pacem. nam idem asserunt Amalar. lib. 3. cap. 32. Valafrid. cap. 22. Microlog. cap. 18. Et cum cessasset Communionis quotidiana in Missa, vice Communionis Sacramentalis osculum pacis institutum est, ait Innoc. III. lib. 6. cap. 5. sumpto exemplo à Christo, qui in cæna vltima meminit pacis. Pacem meam do vobis, Ioan. 14. quod notauit Wald. Tom. 3. tit. 4. cap. 41. fufius de hac pace agit Albaspin. de Vet. Eccl. rit. lib. 1. Obseruat. 17

f Pax tecum.] Tradit Ordo Romanus. sed ex August. Sermone 83. de Diuers. Baronius haurit, anno 45. numero 25. minister autem daturus pacem genuflectit ad dextram Celebrantis, & dicto tertio Agnus Dei, porrigit instrumentum osculandum eidem Celebranti; tunc facta genuflexione accedit ad Prælatum, & alios, quibus idem instrumentum porrigit, facta tantum reuerentia post pacem datam unicuique. Velum quoque adhibebit colori Missæ conueniens, quo qualibet vice terget illud, antequam alter osculetur, si plures sint Prælati; alias non terget, nisi Prælatis. Neque verò danda est pax hoc loco cuiquamque, sed personæ, seu personis valde insignibus.

4 Si verò celebret pro Defunctis, non percutit pectus ad Agnus Dei, quia dicit, ^b Dona eis requiem, ^h nec dicit primam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, &c. ⁱ non dat pacem, sed dicit alias duas sequentes Orationes, Domine Iesu Christe ^l Fili Dei vini, & ^m Perceptio Corporis tui. Quibus Orationibus dictis, genuflectens

flectens Sacramentum adorat, & se erigens dicit secretò, ⁿ Panem caelestem accipiam, &c. quo dicto, dextra manu accipit de Patena reuerenter ambas partes Hostiæ, & collocat inter pollicem & indicem sinistrae manus, quibus Patenam inter eundem indicem & medium digitos supponit, & eadem manu sinistra tenens partes huiusmodi super Patenam inter pectus & Calicem, parum inclinatus, dextra tribus vicibus percutit pectus suum, interim etiam tribus vicibus dicens voce aliquantulum eleuata, ^o Domine non sum dignus, & secretò prosequitur, vt intres, &c. Quibus tertio dictis, ex sinistra accipit ambas partes prædictas Hostiæ inter pollicem & indicem dextræ manus, & cum illa ^p supra Patenam signat seipsum signo Crucis, ita tamen, vt Hostia non egrediatur limites Patenæ, dicens, ^a Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam, Amen. & se inclinans, cubitis super Altare positus, reuerenter easdem ambas partes sumit: quibus sumptis, deponit Patenam super Corporale, & erigens se iunctis indicibus & pollicibus, ambas quoque manus ante faciem iungit, & aliquantulum quiescit in meditatione sanctissimi Sacramenti. Deinde depositis manibus dicit secretò, ⁱ Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? & interim discooperit Calicem, genuflectit, surgit, accipit Patenam, inspicit Corporale, colligit fragmenta cum Patena, si quæ sint in eo, Patenam quoque diligenter cum pollice & indice dextræ manus super Calicem extergit, & ipsos digitos, ne quid fragmentorum in eis remaneat.

g *Dona eis requiem.*] Habet Hugo Victor. de Spec. Missæ lib. 3. c. 37. Quasi, inquit, magis Defunctorum quam nostri memores, indulgeri eisdem Deum precamur, Alex. Alens.

h *Nec dicit primam Orationem.*] Ita Durand. lib. 4. cap. 53. quia est de pace, quæ non datur in Missa Defunctorum.

i *Non dat pacem.*] Scribit Amalar. lib. 3. cap. 44. & ante eum Alcuin. cap. de Exequijs mortuorum; quia, inquit, iudicium est lætitiæ, quod non conuenit Missæ Defunctorum. Durand. loco proxime citato addit, quiescere iam defunctos in Domino, neque amplius

esse in turbatione hominum. Alaspinus de Vet. ritib. lib. 1. Obseru. 17. probabiliorem affert causam; quia, ait, mortuorum sacra priuata erant, non solemnia, ex Can. 4. Conc. V. asen. II. in solemnibus autem erat Communio populi, & ad eam per pacem præparatio, quæ cessabant in priuatis.

l *Domine Iesu Christe.*] Non ex Ord. Rom. sed ex religiosorum traditione dicitur, vt scribit Microl. cap. 18. & hæc secunda Oratio dicitur semper cum sua conclusione. non enim hæc tres Orationes comprehenduntur sub lege Collectarum, de qua supra par. 1. tit. 7. num. 7. vt in antiquis Missalibus patet.

m *Perceptio Corporis tui.*] Nullum auctorem hucusque inueni, qui hanc Orationem indicet, eam legi in citato *Missali Vatic.* 4743.

n *Panem caelestem accipiam.*] Habet *Durand. cap. 54.*

o *Domine non sum dignus.*] Teste *Origen. Homil. 5. in Divers.* erat commune omnibus communicaturis. antiquissimus ergo est ritus.

p *Supra Patenam signat seipsum.*] Docet *Durand. cap. 54.* cupiens se sanctificari, inquit, sicut & Cruce sanctificata fuit Hostia à Sacerdote. Neque in hoc casu moueat Patenam, sed Hostiam tantum; ita tamen, ut non egrediatur limites Patenæ, ne fragmenta cadant extra illam.

q *Corpus Domini nostri,*] &c. Habetur in *lib. 8. Constit. Apostolicarum*

cap. 13. & lib. Sacrament. S. Greg. r Reuerenter sumit.] Tenetur Sacerdos sumere, ex *Can. 8. Apost. & lib. 8. Const. Apost. cap. 20.* quia est Sacrificium, ut ait *S. Thom. 3. par. quest. 82. artic. 4.* lege *Duran. lib. 2. cap. 55.* & tenetur præcisè hoc loco sumere, ex *Conc. Toletan. XII. cap. 5. & habetur de Cons. d. 2. Relatum.* Cubitos autem teneat Sacerdos, dum communicat, super Altare, sicut etiam in consecratione; ut initio solido respondeat finis Sacrificij, qui fit in consumptione; item, ut intra aram fiat & consecratio & consumptio Sacrificij; quod plenè præstaturo cubitorum situ.

[*Quid retribuam Domino.*] Leguntur hi versus apud *Durand. cap. 54.* reliqua sunt necessaria, & valdè congrua, ut patet.

5 Si verò adsint Hostie consecratae super Corporale posita^a pro alio tempore conseruanda, facta prius genuflexione reponit eas in vas ad hoc ordinatum, & diligenter aduertit, ne aliquod fragmentum, quantumcumque minimum, remaneat super Corporale: quod si fuerit, accuratè reponit in Calicem. Post extersionem Patenæ, iunctis pollicibus & indicibus Calicem dextra manu infra nodum cuppæ accipit, sinistra Patenam, dicens, Calicem salutaris, &c. & signans se^b signo Crucis cum Calice, dicit, Sanguis Domini nostri, &c. & manu sinistra supponens Patenam Calici, stans reuerenter sumit totum Sanguinem cum particula in Calice posita. Quibus sumptis dicit secreto, ² Quod ore sumpsimus, &c. & super Altare porrigit Calicem ministro in cornu Epistolæ, quo¹ vinum fundente, se purificat: deinde² vino & aqua abluit pollices & indices super Calicem, quos abstergit purificatorio, interim dicens, ^a Corpus tuum Domine quod sumpsi, &c. ablutionem sumit, & extergit os & Calicem purificatorio: quo factò, purificatorium extendit super Calicem, & desuper Patenam, ac super Patenam paruam pallam; & ⁿ plicato Corporali, quod reponit in Bursam, cooperit Calicem velo, & bursam desuper ponit, & collocat in medio Altaris, ^c ut in principio Missæ.

t *Pro alio tempore conseruanda.*] Venerabilissima consuetudo est, vt propter infirmorum Communionem, nec non ob alias causas, Eucharistia asseruetur in arcula, seu pyxide, *Clem. lib. 8. Const. Apost. cap. 13. & Leo Papa ad Michaelem Imperat. lege Durand. lib. 1. de Rit. cap. 16.* quæ tamen erit mutanda de septimo in septimum diem, vt loquar cum *Synodo Turon. IV. cap. 4.* De sacrificio verò nihil remanere debet, ait *sanctus Bonauentura 4. distinct. 12. artic. 1. quest. 3.*

u *Signo Crucis cum Calice.*] Dextra tantùm manu eum moueat, sinistra Patenam tenens, quam non supponit Calici, nisi cum eum sumit. De signo Crucis cum Calice mentio est apud *Durandum cap. 54.* sed non de verbis, *Sanguis*, &c. reuerenter autem sumit totum, ter ori admouens Calicem, ait *Durand. ibid.* semel, ait *Crassus cum Castaldo in sua praxi:* sed illud est vsitatus, & ad consumendam speciem reuerenter aptius. Ille verò modus loquendi, *Accipit infra nodum cuppa,* non significat aliud diuersum ab eo quod suprâ alijs verbis dicitur, *tit. 7. num. 5. Tenens nodum infra cuppam,* quod *titulo 8. num. 7.* repetitur. sensus enim est: Accipit nodum cuppæ qui est infrâ. Neque maior est ratio, vt diuersimodè capiatur Calix in prædictis casibus; imò ad sumendum Calicem, tutius & commodius tenetur nodus Calicis, minùs turè inter nodum & pedem illius. *Burhardus* autem varia phrasi solet dicere, vt in *tit. 2. num. 2. & 4. & in tit. 3. num. 1.* ante infimum gradû Altaris, post infimum gradum, ad infimum gradum: hoc est, in plano Cappellæ. item in genuflexionibus addit aliquando, *vsque ad terram*; in inclinationibus addit ali-

quando, *profundè.* At sensus auctoris est, vt altera alteram Rubricam explicet ex idemitate actionis seu rationis. ne igitur hæreas in verbis.

Quæritur: An Sacerdos sumens Sanguinem sub altera specie vini plus gratiæ recipiat. Negat *Bellarmin. lib. 4. de Euchar. cap. 23.* & est communior sententia. concedit tamen *Suar. disp. 63. sect. 4. 5. & 7. cum alijs*, posse recipi maiorem gratiam, si in continuanda sumptione plures deuotionis actus eliciantur, quod valet etiam in sumptione particularum quæ supersunt, & à Celebrante sumuntur, quia ad idem Sacrificium spectant. Addit præterea *Henriq. cap. 43. num. 3.* cum ijs, qui volunt totum effectum Sacramenti produci per sumptionem primæ speciei, imò etiam primæ partis speciei (per sumptionem autem intellige deglutitionem, cum *Soto distinct. 11. quest. 2. artic. 1.* & est communis; tunc enim manducaasti) dato casu, quòd sumatur Hostia à Sacerdote in peccato mortali, deinde pœniteat, & contritusumat Calicem; ex hac sumptione Calicis, aiunt, quòd nihil ille Sacramentalis effectus sit percepturus. docet oppositum *Caiet. 3. par. quest. 79. artic. 1. quem sequitur Suarez loco citato.* quæ in re sententiam tutiorem tu sequere; & à peccato caue.

x *Quod ore sumpsimus.*] Habet *Ord. Rom. & Microl. cap. 19.*

y *Vinum fundente.*] Minister deferat ad Altare in cornu Epistolæ ampullas in peluicula, quas ministrabit cum osculis & reuerentijs debitis: & in fine, relatis ijsdem ad locum suum, extinguet Cereum pro eleuatione accensum, vt habetur suprâ *tit. 8. num. 6.*

Vino autem fit purificatio, ex *Innocent. III. de Celebrat. Missarum cap.*

Ex parte. Deceret autem, ut vinum pro purificatione Calicis infusum esset eiusdem saltem quantitatis, qua fuerunt primæ species Sanguinis; alioquin Sacerdos illud saltem infra Calicem circumagat, ut absumentur species; neque extra Altare demittat Calicem, neque digitis labia Calicis seu oris sui detergat, neque digitos lambat. Pius V. in *Epistola ad Archiepisc. Taraconen.* data die 8. Ianuarij 1571. & relata à *Vincentio Sorriano par. 1.* monet de prædicta vini ad purificationem adhibenda quantitate; & addit præterea, quòd sumatur ablutio per eandem partem Calicis, per quam Sanguis Christi haustus est. Mirare, quæio, sanctissimi Pontificis, etiam in minimis, diligentiam. Purificationem verò, de qua hoc loco, vocat Perfusionem *Innocent. III. lib. 6. c. 8.* in eadem notat *Durandus cap. 54.* Calicem esse bis tantum admouendum ori, non ultra: nam verò stomachum astantibus mouet, pluries quàm ter Sanguinem, & bis purificationem de Calice fugere.

Quid verò, si Celebrans vouisset non bibere vinum? poterit tamen hoc loco vino uti, quia hinc urget Ecclesiæ præceptum, *Azor. lib. 11. cap. 10. quest. 7.* nec abstemij debent sine vino

purificare Calicem Papa inconsulto, ex Romana praxi.

z *Vino & aqua abluit, &c.*] Vino digitos perfundi scribit *S. Thom. 3. par. quest. 83. artic. 5. ad 10.* aqua post vinum efficit etiam, ne purificatorium maculas vini nimium contrahat, & modestiam significat, seu humilitatem, ex *Innocent. III. lib. 6. cap. 8.* non tamen sumebatur hæc ablutio, sed in locum mundum proijciebatur, ex *Durand. cap. 55. lib. 4.* Vtramque nunc ablutionem sumit Sacerdos, & in medio Altaris. curet autem, ne, dum digitos purificatorio tergit, Corporale commaculet, gutta cadente è digitis, & ided deponat Calicem extra Corporale, donec digitos absterferit.

a *Corpus tuum Domine.*] Meminit *Durand. lib. 6. cap. 77.*

b *Plicato Corporali.*] Ita *Ordo Romanus, & Honor. in Gemma libro 1. Cap. 65.* Calicem autem, dum plicat Corporale, collocat Sacerdos versus cornu Epistolæ, ut commodius burfam accipiat, quæ est in cornu Evangelij.

c *Vt in principio Missæ.*] Velum ergo velabit Calicem totum in anteriori parte, sicut initio Missæ: quod non caret mysterio, ut dicemus in *expositione mystica Missæ num. 11.*

6 Si qui sunt^d communicandi in Missa, Sacerdos post sumptionem Sanguinis, antequam se purificet, facta genuflexione ponat particulas cōsecratas in pyxide, vel, si pauci sint communicandi, super Patenam, nisi à principio posita fuerint in pyxide, seu alio Calice. Interim minister ante eos^e extendit linteum, seu velum album, & pro eis facit Confessionem, dicens, ^f Confiteor Deo, &c. Tum Sacerdos iterum genuflectit, & manibus iunctis vertens se ad populum in cornu Evangelij, dicit, Misereatur vestri, & Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum vestrorum, &c. & manu dextra facit signum Crucis super eos. Postea genuflectens, accipit manu sinistra pyxidem seu

seu Patenam cum Sacramento, dextra verò sumit vnā particulam, quam inter pollicem & indicem tenet aliquantum eleuatam super pyxidem seu Patenam, & conuersus ad communicandos in medio Altaris dicit: ^s Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Deinde dicit: ^h Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. Quibus verbis tertio repetitis, accedit ad eorum dextram, hoc est, ad latus Epistolae, & vnicuique ⁱ porrigit Sacramentum, faciens ^l cum eo signum Crucis super pyxidem, vel Patenam, & ^m simul dicens: Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam, Amen. Omnibus communicatis reuertitur ad Altare, nihil dicens: & ⁿ non dat eis benedictionem, quia illam daturus est in fine Missae. Si particula posita erat super Corporale, extergit illud cū Patena, & si qua in eo fuerint fragmenta, in Calicem immittit. Deinde dicit secreto: Quod ore sūpsimus Domine, &c. & se purificat, dicens: Corpus tuum Domine quod sumpsi. & alia facit vt supra. Minister autem dextra manu ^o tenens vas cum vino & aqua, sinistra verò mappulam, aliquantò post Sacerdotem eis porrigit purificationem, & mappulam ad os abstergendum.

d Communicandi.] Regulariter hoc loco faciendā est Communio, *Amal. Praef. 2. ad lib. de Eccles. Offic. & VValafr. c. 22.* sed hodie, quia plurimi exoptant finem Missae, & eos tardet expectare alios vt communicent, praesertim si multi sint communicandi, differri solet Communio vsque ad peractā Missam. Tolerandum videtur, si multi communicent, non autem, si pauci: & ij fortasse priuantur fructu Orationum earum quae post Cōmunionem dicuntur, vt notat *Microlog. cap. 19.* Ante has Orationes, inquit, communicare non negligant, quicumque earundem Orationum benedictione foueri desiderant.

Quilibet autem Sacerdos communicare potest in Missa alios, excepto die Paschatis, quo neque possunt Regulares; & illud placet *Navarro cap. 21. num. 52. in Man. fauet Tridentinum Conc.* quod in Missis singulis optat

astantium Communionem. cuius rei gratia quidā paulò ante Communionem pulsant campanulā, sed nulla fit auctoritate Maiorum. Celebrās autem post sumptionē Sanguinis Calicē palla tegat, antequam alios communicet.

e Extendit linteum.] In linteis nitidis accipiebant laici Eucharistiam, maximè mulieres, ex *Aug. Serm. 252. de Tempore*, vbi appellatur linteolum, & linteamen. Dominicale vocabatur hoc linteum, ex *Baron. anno 57. numero 148.* de quo est decretum in *Conc. Antifiodor. can. 42.* vocat Ordo Romanus Sindonem mundam.

f Confiteor.] Antiquiores nihil de his in hoc loco: sed maximè congruunt desumpta ex confessione ante Missam. Et sicut in Missa vno tantum praesente dicitur, *Misereatur vestri*; ita etiam vno tantum communicaturo dici debet, *vestri, vestris*; quae cadunt

præ-

præterea super alios præsentis Communionem (spirituali communicatos.

g *Eccc Agnus Dei, &c.*] Sumptum est ex Euangelio Ioan. cap. 1. & quadrat ad rem, præsertim cum paulò antè fuerit dictum ter *Agnus Dei*: sed ritus non est antiquus. Tenet autem Celebrans particulam duobus digitis paululum eleuatam supra Patenam, seu Pyxidem; ita tamen, ut dextra manus adhareat Patene, seu Pyxidi, neque nimium eleuetur particula super Pyxidem.

h *Domine non sum dignus, &c.*] Eodem modo fuit additum, ut supra, ex *Origene*, exemplo Celebrantis: & dicitur à Sacerdote totum integrè clara voce, & semper in genere masculino. Quare ritus ille apud quasdam Moniales, quæ dicunt, tacente Sacerdote, *Domine non sum digna*, continet errata duo. Alterum, quod à Sacerdote non dicitur, contra hanc Rubricam; alterum, quod mutantur verba à Centurione accepta, & à Rubrica non mutata, contra Bullas Pij V. & Pauli V. qui prohibent mutationem in Missali, & Rituali Romano, in quo expressè dici iubetur pro feminis quoque, *Domine non sum dignus*.

i *Porrigit Sacramentum.*] Per particulas danda est Communio: non autem cuicumque de populo danda videntur partes illius Hostiæ, quæ fortè referuatur post Orationem quadraginta Horarum; quod etiam vetuit sanctus Carolus in *Synodo Diœces. XI.* quia rudiores rotundam potius volunt particulam, alioquin facilè patiuntur scandalum: imò *ibidem* iussit, à solo Sacerdote prædictam Hostiam sumi, quod melius esset, post Calicis sumptionem. In *Ordine Romano* Subdiaconi, & his inferiores, ore, non manu, accipiebant à Celebrante Com-

munionem. Et Concilium Rhotomagensis *can. 2. apud Burchard. lib. 3. cap. 76.* iussit, ut Eucharistia non nisi in os cuiuscumque sumentis immittatur à Sacerdote, qui verò communicant, manus in Crucis formam componere debent, ex *Synodo 6. in Trullo can. 102.* In singulis Dominicis, ex *Augustino Epist. 118. ad Ianuarium*, vel tertia Dominica (quod nota pro Societatibus sanctissimi Sacramenti) vel summis festiuitatibus, vel ter in anno saltem, ex *Decreto Fabiani Pape apud Iuon. par. 2. cap. 27.* communicabant, *Gemmalib. 1. cap. 66.* Initio enim laici omnes in singulis Missis communicabant, *Dionys. cap. 3. Eccles. Hierar. & optat*, ut diximus, fieri quoque nunc temporis Concilium Tridentinum, *Sess. 22. cap. 6.*

l *Cum eo signum Crucis.*] Eo modo quo supra signauit seipsum Sacerdos, *S. Thom. Opusc. 65. cap. 4.*

m *Simul dicens: Corpus, &c.*] Dicuntur hæc verba in distributione Eucharistiæ, teste *Alcuino de Sabbato sancto.* asserit *Microlog. cap. 18.* dici ex religiosa traditione: sed habentur apud *Ioan. Diac. in Vita sancti Gregory, & in Concilio Rhotomagen. cap. 2.*

n *Non dat eis benedictionem.*] Neque etiam in Missis Defunctorum, contra quosdam, qui loquuntur gratis. Sed neque in his Missis distribuenda esset Eucharistia, ut docet *Albasp. de Vet. rit. lib. 1. obseru. 14.*

o Si in fundo Calicis vitæ vini species adhuc reperiantur, sumi poterunt ante vini infusionem in Calicem. & est ritus congruentior.

p *Tenens vas cum vino & aqua.*] Creditur Christus consecrasse Calicem mixtum vino & aqua, iuxta regulas modestiæ in mensa, & ex *Tridentina*

tina

tina sessione 22. cap. 7. vnde & in Calicem infundimus aquam. Chrysoftomus autem iussit aquam aut pastillum degustari post Communionem. In Ecclesia Occidentali antiquus erat mos vini aqua mixti, aut aquæ puræ, ad purificationem. lege Baronium anno 403. Fit autem hæc ablutio oris ad deglu-

tiendam facilius particulam, & ad humilitatem significandam, vt de ablutione digitorum supra ex Innoc. III. retulimus, quasi memorent communicati suam indignitatem. item, necum salua aut pituita quidquam Sacramenti excreetur, ex Palladio in Vita sancti Ioan. Chrysof.

7 Si in Altari remaneant particula in Calice, seu in alio vase vsque ad finem Missæ, seruentur ea ^p qua in Feria quinta Cæna Domini præscribuntur circa finem Missæ.

^p Qua in Feria quinta.] Hoc est, genuflectat Sacerdos quodcumque accedit vel recedit à medio, vel transit ante Sacramentum in vase reseruatum: & cum dicit, *Dominus vobiscum*, non vertit se ad populum in medio Altaris, sed paulò prope cornu Euangelij, ne terga vertat Sacramento; & in fine ibidem dabit benedictionem, non perficiens circulum: qui neque fit ad *Orate fratres* in Parasceue; ergo neque hoc loco eadem de causa. Calix quoque in hoc casu non erit collocandus in medio Altaris, sed à latere Euangelij; neque plicabitur Corporale, nisi reposito Sacramento in locum suum post Missam. Denique, cum dicit Euangelium sancti Ioannis in fine Missæ, non signabit Altare, sed seipsum tantum, vt Feria quinta in Cæna Domini suo loco dicemus.

Quid verò agendum sit à Sacerdote, quando fragmenta supersunt, seu

pauca particula, peracta populi Communionem, dicemus infra, cum de defectibus Missæ, tit. 7. num. 2.

Accidit etiam, quòd purificanda sit Pyxis intra Missam (qua de re nulli agitur in Ritualibus libris) & eo casu purificabitur illa ante Calicis purificationem, collectis nimirum in eius fundo fragmentis omnibus diligentissimè cum indice dextræ manus; & cum eodem indice sumi poterunt, admoto eodem linguæ, vel ad labium Pyxididis fragmentis deductis, & ore eidem admoto, ita vt nullum remaneat fragmentum. Deinde infundi potest paululum vini; quo circumactò intra Pyxidem, & tergente indice, tota pars interior abstergatur; quo hausto, exiccabitur Pyxis interior vndequaque purificatorio. Non debet deinde vacua Pyxis tegi velo, sed panno lineo. Denique fiunt reliqua de more pro Calicis purificationem.

8 In Missa solemnè Diaconus stans retrò post Celebrantem, cum in Oratione Dominica dicitur, *Et dimitte nobis debita nostra, facta ibidem genuflexione, vadit ad dextram Celebrantis, & Subdiaconus circa finem Orationis Dominica, facta item genuflexione reuertitur ad Altare, & stans in cornu Epistolæ porrigit ^p Patenam Diacono, qui eam discooperit, & purificatorio abstergens dat Celebranti, illius manum*

Y

manum

manum osculando, & quando opus est, ¹ discooperit, & cooperit Calicem, & cum Celebrante adorat. Subdiaconus reddita Patena, & deposito velo quod ab humeris eius pendeat, genuflectit, & descendit retrò post Celebrantem: & cum dicitur, Pax Domini, iterùm genuflectens accedit ad sinistram Celebrantis, & simul ² dicunt, Agnus Dei: deinde facta ibidem Sacramento genuflexione, redit post Celebrantem. Diaconus verò à dextris genuflexus expectat pacem, & cum Celebrans osculatur Altare, ipse se erigens simul osculatur illud extra Corporale, & à Celebrante dicente, Pax tecum, ³ complexus accipit pacem, ⁴ sinistris genis sibi inuicem appropinquantibus; & ei respondet, Et cum spiritu tuo. Postea iterùm Sacramenta in Altari adorato, uerit se ad Subdiaconum retrò post Celebrantem, & similiter dat ei pacem. ⁵ Subdiaconus accepta pace à Diacono, & facta Altari genuflexione, comitatus ab Acolytha vadit ad Chorum, & ⁶ dat pacem primo cuiusque ordinis, dignioribus prius, deinde minus dignis, & reuersus ad Altare, facta genuflexione dat pacem Acolytha, qui ipsum comitauerat, qui & alijs Acolythis circa Altare dat pacem: deinde Subdiaconus vadit ad dextram Celebrantis, & quando opus est, discooperit Calicem, ⁷ accipit ampullam vini, & infundit quando Celebrans uult purificare. Diaconus post datam pacem Subdiacono vadit ad librum, & dum Celebrans se communicat, ⁸ stant ipse & Subdiaconus profunde inclinati versus Altare.

q Patenam Diacono.] Dant Patenam per manus in manum Celebrantis, Innoc. III. lib. 6. cap. 1. apparet in Ord. Rom. aliquod vestigium huius ritus, sed per plures manus Patena transibat quàm per duas.

r Discooperit, & cooperit.] Ita Innocen. III. ibid. cap. 2. Diaconi enim est ministerium circa Calicem. Sufficiunt autem reuerentiæ cum genuflexione in Rubrica præscriptæ.

s Dicunt, Agnus Dei.] Percutunt Ministri sibi pectora cum Celebrante, non tamen sinistra posita cum eo super Altare, sed infra pectus eidem pectori admota.

t Complexus accipit pacem.] De complexu ad pacem dandam Chryf.

Hom. 51. ad Pop. Antioch. Alter alterum amplectitur, inquit, ut unum multi fiamus.

u Sinistris genis.] Habetur in Carim. Episc. lib. 1. cap. 24. Durandus tradit ad dextram Celebrantis recipi pacem à Diacono; quod & nos obseruamus. A dextris, inquit hæc Rubrica, genuflexus expectat pacem, non autem dextris genis. Per genas sinistras significatur dari pacem è corde, quod ad sinistram vergit; & quòd in aduersis etiam cum proximo pax habeatur.

x Subdiaconus accepta pace, &c.] Diaconus dat pacem Subdiacono, & hic alijs eisdem quos Diaconus incensauit, Hugo Victorin. de Spec. Miss. obseru. lib. 2. cap. 40. & prætereà

tereâ Acolyrho comitanti inclusiue.
 y *Dat pacem primo.*] Qui dat pacem, nemini inclinat cui dat pacem, nisi postquam dederit; qui accipit, inclinat caput danti antè & postquam acceperit, ex *Carimon. Episc. supra.* Item, qui dat dicit, *Pax tecum*; qui recipit respondet, *Ei cum spiritu tuo.* amplectunturque se inuicem, & appropinquant genas sinistras, vt dictum est de Celebrante, & Diacono. In vnoquoque deinde ordine primus dat pacem alteri subsequenti, & ille alteri, & sic deinceps vsque ad vltimum eiusdem ordinis, non præmissis inuitationibus, quæ in incensatione tantum fiunt.

Laicis verò datur per instrumentum, de quo supra num. 3. osculatum ab eo qui pacem à Celebrante immediatè accepit, in eodem *Carim. Episc.* &, vt *ibidem* dicitur, non nisi stanti pax datur, scilicet cui per osculum datur.

Ordo verò dandi pacem est idem qui de incensatione dictus est supra: sed per instrumentum datur laicis singulis, per osculum primo cuiusque ordinis; à Subdiacono illis laicis quos Diaconus incensauit, ab Acolytho laicis alijs. numquam verò à Diacono alicui datur, neque Dominoloci, ex Decreto sacræ Rituum Congregationis 5 *Iulij* 1614. neque datur vquam

cum Patena, vice Tabellæ, seu instrumenti: quam Patenam prohibuit Pius V. in *Epistola ad Archiepiscop. Tarraconen. supra citata, num. 5.*

z *Accipit ampullam vini.*] Vt pro ablutione digitorum in missâ priuata dictum est; neque omittat Subdiaconus osculationes & reuerentias debitas in ministrandis ampullis Celebranti.

a *Stant.*] Si tamen Subdiaconus redierit, quem non debet expectare Celebrans: & eo casu inclinati stant à verbis, *Domine non sum dignus*, manibus iunctis ante pectus. Acolythorum alter deferet sine genuflexione ampullas ad Altare cum peluicula, quas porriget sine osculis Subdiacono, & referet ad Credentiam; alter portabit velum paruum de Credentia ad Altare in cornu Euangelij, vt Subdiaconus eo deinde tegat Calicem, vt infra. Si non redierit Subdiaconus, suppleat Acolythus in ministrandis ampullis pro Calicis purificatione: quamuis in meditatione sanctissimi Sacramenti eam poterit Celebrans adhibere moram, qua Subdiaconus ministrare queat ampullas.

Non lauat manus Celebrans, nisi sit Episcopus.

Si adsint ministri cum intorticijs, peracta Communione populi discedant, & ea extinguant.

9 *In Missa Pontificali, Assistens accipit & defert pacem, vt^b in Pontificali habetur. Si in Missa solemnè fiat Communio, omnia seruentur vt supra, sed prius communicet Diaconum & Subdiaconum, deinde alios per ordinem: & Diaconus purificationem eis ministret. Interim à Choro cantatur Antiphona, qua dicitur^a Communio.*

Vide *Carimon. Episc. lib. 1. c. 24.* Sed quid, si detur Assistens paratus Celebranti? hic accipiet pacem à Celebrante,

& dabit Clero. Diaconus recipiet ante Clerum ab eodem Assistente, & dabit Subdiacono, vt ait *Crassus lib. 1. c. 50.*

b *In Pontificali.*] Hoc est, *Carimon*, *Episc.* vt aliàs notatum est.

c *Fiat Communio.*] Diaconus, coperto Calice cum Palla, eoque posito paulò vltra medium Corporalis, intra Aram tamen, versus cornu Euangelij, collocat in medio Corporalis Pyxidem. quòd si ea extrahenda sit de Tabernaculo, idem ipse extrahat cum genuflexionibus, antequam extrahat; & postquã extraxerit, genuflexo interim Celebrante, & alijs circa Altare. Diaconus in cornu Epistolæ stans, profundè tamen inclinatus, dicit alta voce, *Confiteor*, manibus iunctis. Celebrans, postquam Diaconus Pyxidem discooperuerit, stat in medio Altaris facie versa ad Diaconum; Subdiaconus item post Celebrantem stabit; qui, dicto *Confiteor*, eodem loco stans dicit, *Miserereatur, & Indulgentiam*, prope medium Altaris, facie item versa ad Diaconum, qui respondebit, *Amen*. Acolythi interea ante medium Altaris in superiori gradu extendunt linteum mundum genuflexi, facie sibi inuicem versa: Diacono verò & Subdiacono ante linteum genuflexi, Celebrans cum debitis genuflexionibus eos communicat, præmissis verbis, *Eccce Agnus Dei, &c. Domine non sum dignus*, cum reliquis carimonijs, de quibus supra num. 6. est dictum.

Qui verò gestant intorticia, substituant sibi alios, donec communicent, neque accedant cum intorticijs ad Celebrantem pro Communione.

Dum alios Celebrans communicat, Subdiaconus stat à sinistris Celebrantis, Diaconus in cornu Epistolæ purificationem eum Calice ministrat, ijs scilicet qui de Clero sunt, non laicis, quibus purificationem dabit alter è Clero cum alio vase aut vini, aut aque. Diaconus autem eo casu ad dextram Celebrantis accedit. Neque ministri Patenam teneant sub mento communicantium, quod ad Episcopalem attinet maiestatem.

Sacerdotes cum Stola de collo pendente communicant, *ex Concil. Braccar. III. can. 3.* ante Altare quoque vnà eum Leuitis & Clero, laici verò extra Chorum, *ex Concil. Tolet. IV. c. 17.* à quo semper excluduntur, *lib. 2. Apost. Constit. cap. 57.* vt ostendatur honos Cleri à laicis distinctus; & vt Clerus inferuiat diuinis liberius, ait *Carol. Nouar. Episcopus.*

Facta Communione cum debitis reuerentijs, Diaconus operit Pyxidem, & reponit in locum suum, genuflexo interim Celebrante, & post eum Subdiacono: quibus deinde surgentibus, & reposito Calice in medio Altaris, detectoque, fiunt alia pro purificatione Celebrantis quæ supra sunt dicta.

d *Communio.*] Vide quæ habentur supra *par. 1. tit. 13. num. 1. pag. 45.*

Quòd si remaneat Sacramentum in Altari, Ministri obseruent, & Diaconus præsertim dicturus *Ite missa est*, quæ supra Celebranti sunt præscripta num. 7.

De Communione, & Orationibus post Communionem dicendis. XI.

Celebrante purificato, dñ Calicem collocat in Altari, & liber Missalis defertur per ministrum ad cornu Epistolæ, & collocatur vt in Introitu. Ipse autem minister genuflectit iuxta cornu Euangelij, vt in principio